

NEF'İ HAKKINDA BİR BİBLİYOGRAFYA DENEMESİ

*Halil Sercan KOŞİK**

ÖZET

On yedinci yüzyılın ilk yarısında yaşamış olan Nefî, Erzurum'un Hasankale ilçesinde doğmuştur. Asıl adı Ömer olan şair, oldukça mücadele dolu bir hayat geçirmiş ve bu hayata aynı zamanda önemli denilebilecek eserler de sığdırabilmeyi başarmıştır. Divan şiirinin önde gelen şairlerden biri olan Nefî, adından hem yaşadığı dönemde hem de sonrasında çokça söz ettirmiştir. Nefî'nin böyle bir şöhrete kavuşması onun edebi yeteneği ve kıvrak zekası yanında kaleminin keskin olmasından kaynaklanmaktadır. Övdüğünü çok iyi öven, yediğini de çok kötü bir şekilde yeren Nefî, edebiyatımızda ayrıca vezin ve kafiye gösterdiği ustalıklı da tanınmaktadır. Mananın yanında lafza da önem veren şair, divan şiirinde yeni bir dil kullanmaya çalışmış, bunda da büyük ölçüde başarılı olmuştur. Onun şiirde böyle bir dil kullanmasında, Fars dili ve edebiyatına olan hakimiyetinin büyük rol oynadığı bilinmektedir.

Nefî ve ortaya koyduğu eserler hakkında bugüne kadar çok fazla şey araştırılmış ve yazılmıştır. Bununla birlikte Nefî gibi velûd bir şair hakkında daha birçok çalışmanın yapılacağı ortadadır. Bu çalışmamızda, Nefî ve eserleri hakkında yapılan ilmi çalışmalar ile şaire ait bütün eserlerin yazma nüshaları bir sınıflandırmaya tabi tutularak bilim alemine sunulacaktır. Bu araştırmamız Nefî ile ilgili çalışmaların daha çok hangi konularda yoğunlaştığını göstermesinin yanında nelerin hâlâ eksik olduğunu da ortaya çıkaracaktır. Ayrıca söz konusu çalışmamız ileride Nefî hakkında araştırma yapacaklara kaynak bulma hususunda büyük yardım sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Nefî, bibliyografya, divan şiiri.

AN ESSAY OF BIBLIOGRAPHY ABOUT NEF'İ

ABSTRACT

Nefî who lived in the first half of 17th century was born in Hasankale one of districts of Erzurum. The poet whose real name was Ömer had a life full of struggles but he managed to produce some important works through his life. Nefî, one of the leading poets of divan poetry was celebrated much at his age and after his death. Such a reputation is originated from the sharpness of his pen, his talent as well as his wit. Nefî whose usage of praise and satire is extreme is known for his mastership in using rhythm and rhyme in his poems. While attaching importance to meaning and utterance he tried to use a new

*Arş. Gör. Karadeniz Teknik Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı El-mek: sercankosik@gmail.com

language and accomplished that to a great degree. His knowledge of Persian Language and Literature played a considerable role.

A lot has been written so far about Nefî and a great many research exists about his works too. However it is obvious that there will be many works about Nefî, a productive poet. In this study a classification of Nefî's works and scientific studies about him and his works will be presented. Our research focuses to illustrate which part of his works is the center of modern researches and which parts are not. In addition, it is expected that our research will provided useful information to researchers studying Nefî as a guide for sources regarding him.

Key Words: Nefî, bibliography, divan poetry.

17. yüzyıl Anadolu sahası Türk edebiyatı'nın en gözde şairlerinden biri olan Nefî, Erzurum'un Hasankale ilçesinde dünyaya gelmiştir. Asıl adı Ömer olan şair, edebiyatımızda daha çok kaside ve hicivleriyle öne çıkmış bir şahsiyettir. Övgü ve yergi konusunda en iyi şair olduğu birçok divan şairinin yanında günümüz araştırmacılarının da kabul ettiği bir gerçektir. Bunun yanında divanındaki gazel ve diğer nazım biçimlerinde yazdığı şiirler de onun adının, edebiyatımızda büyük şairlerin arasında anılmasını sağlamıştır.

Nefî, Türk edebiyatının gür sesli, atak ve kendinden emin bir şairidir. O, vezin ve kafiyede gösterdiği ustalıkla tanınır. Nefî'nin şiirinde vezin ve kafiyenin onu zorladığı hiçbir zaman görülmemiştir. Kelime hazinesi çok geniş olan şair, Farsça'dan aldığı yeni kelime ve deyimleri dilimize aktarmada oldukça mahirdir. Ayrıca sık sık yeni mazmunlar ve hayaller peşinde koşan şair, Fars dili ve edebiyatı bilgisinden de yararlanarak divan edebiyatında yeni bir dil kullanmaya çalışmıştır. Kullandığı bu dil onun şiirinde hiç yadrganmamıştır. O, şiirlerinde yer verdiği bu Farsça ve Arapça kelimelerin yanısıra temiz ve sağlam bir Türkçe ile deyim ve atasözleri de büyük bir ustalıkla kullanmıştır. Şiirde daha çok manaya önem veren bu büyük şair, lafzı da ihmal etmemiştir. Onun şiirlerinde en çok kullandığı sanatlar ise mübalağa, tezat, istiare, teşbih ve telmihtir.¹

Nefî hakkında bugüne kadar çok fazla şey yazılmış ve literatürde şairle ilgili büyük bir külliyyat oluşmuştur. Bunların içinde kitap, lisans, yüksek lisans ve doktora tezi, makale, bildiri, ansiklopedi maddesi, kitap bölümü, gazete yazıları vs. sayılabilir. Bununla birlikte şair hakkında ortaya çıkarılmayı bekleyen üstü örtülü birçok husus da bulunmaktadır. Bundan dolayı hem araştırmacılara kolaylık sağlaması hem de Nefî hakkında nelerin araştırılıp nelerin araştırılmadığını göstermek için onun hakkında yapılan bugüne kadarki çalışmaları derleyip bir bibliyografya oluşturduk.

Bibliyografya çalışmaları daha çok araştırılan konuyla ilgili hangi tür eserlerin ortaya konduğunu, hangi alanlarda yoğunlaştığını göstermek gibi bir işleve sahiptir. Böylece araştırmacılar, öncelikle konuya hangi perspektiften yaklaşacaklarını ve ne tarz çalışmalara yöneceklerini bibliyografya aracılığıyla görebileceklerdir. Kısacası bir araştırma her şeyden önce o konuyla ilgili iyi bir bibliyografya oluşturmaktan geçmektedir.² Bibliyografya çalışmaları ister sosyal ister fen bilimleri olsun araştırmalarda bilim adamlarına kolaylık sağlaması yanında bilimsel faaliyette altın değerinde olan zamanın israfını da engellemektedir. Yeni Türk Edebiyatı

¹Fatma Tulga Ocak, "Nefî ve Eski Türk Edebiyatımızdaki Yeri", *Ölümünün Üçyüzdüncü Yılında Nefî*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 1991, s. 17.

²Mustafa Tekin, "Mevlana Bibliyografyası", *İSTEM*, S:10 (2007), s.347

araştırmalarında şair ve yazarlarla ilgili birçok bibliyografya araştırması yapılmış olmasına rağmen³ Eski Türk Edebiyatı sahasında bu çalışmalar ne yazık ki istenilen seviyede değildir. Divan edebiyatıyla ilgili bugüne kadar yapılan bibliyografya çalışmaları arasında *Fuzuli Hakkında Bir Bibliyografya Denemesi*⁴, *Şeyh Galip Hakkında Bazı Bibliyografik Notlar*⁵, *Necati Bey ve Şeyh Galip Literatürü*⁶, *Mevlana Bibliyografyası*⁷, *Yusuf u Züleyha Bibliyografyası*⁸, *Leyla ve Mecnun Bibliyografyası*⁹, *Klasik Türk Edebiyatında Şehrengiz Çalışmaları Hakkında Bibliyografya Denemesi*¹⁰, *Kıyafetnameler Hakkında Bir Bibliyografya Denemesi*¹¹, *Şiir Mecmuaları Hakkında Yapılan Çalışmalar Bibliyografyası*¹² gösterilebilir. Bu çalışmalardan sadece Müjgan Cunbur'un ki kitap, diğerleri ise makale formatında yayınlanmıştır.

Söz konusu bibliyografyayı hazırlarken çalışmamızı “Nef’î’ye Ait Eserler” ile “Nef’î ve Eserleri Hakkında Yapılan Çalışmalar” başlıklı iki bölüme ayırdık. Nef’î’nin eserleri *Türkçe Divan, Siham-ı Kaza, Farsça Divan, Tuhfetü’l-uşşak ve Münşeât*’tır. Bütün bu eserlerin yurt içi ve dışındaki yazma nüshalarını çalışmamızda gösterdik. “Nef’î ve Eserleri Hakkında Yapılan Çalışmalar” başlıklı ikinci bölümde ise bu konuda yazılmış kitap, makale, bildiri, tez, gazete yazısı, tanıtım yazıları vs.’i toplayıp verdik. Bu yayınların tamamı Nef’î ve onun eserlerine ayrılmıştır. Bunların yanında bazı kitaplar vardır ki onlarda da Nef’î ve ve eserleri hakkında bilgi veren bölümler bulunur. Biz, söz konusu bu kitapları da yine aynı bölüm içerisinde “Tezkire ve Temel Biyografik Kaynaklar”, “Ansiklopedi ve Antolojiler”, “Tarih, Edebiyat Tarihi, Kronoloji vb. Diğer Kaynaklar” şeklinde başlıklara ayırdık. Ayrıca bu kategori içine Nef’î’nin hicivleri ile ona ait yergilerin bulunduğu bir mecmuayı da dahil ettik. Çalışmamızda Nef’î’nin eserleri ile kitap, makale, tez, bildiri vb. çalışmalar ayrı başlıklar altında alfabetik olarak sıralanmıştır. Elimizden geldiğince Nef’î ve eserleri üzerine yapılan bütün çalışmalara ulaşmaya çalıştıksa da gözden kaçırdığımız bazı yayınlar bulunabilir.

Nef’î’nin eserlerinin değişik kütüphanelerde bulunan yazma nüshalarına baktığımızda ortaya şöyle bir tablo çıkmaktadır: Türkçe Divan’ın 15’i yabancı, 112’si yerli kütüphanelerde olmak üzere 117, Siham-ı Kaza’nın 19, Fasça Divan’ın 5, Münşeât’ın 1, Tuhfetü’l-Uşşak’ın 1 ve son olarak hicivlerinin bulunduğu mecmuanın da 1 yazma nüshası bulunmaktadır. Nef’î ve eserleri hakkında yapılan çalışmalara baktığımızda ise 16 kitap, 91 makale, 18 bildiri, 26 lisans, yüksek lisans ve doktora tezi, 3 kitap tanıtım yazısı ve 5 gazete yazısının olduğu görülür. Ayrıca 11 tezkire ve temel biyografik kaynak, 28 ansiklopedi ve antoloji, 27 tarih, biyografi, kronoloji vb. diğer kaynaktan da Nef’î ve eserleri hakkında bilgi veren bölümler yer almaktadır.

³ Söz konusu bibliyografya çalışmaları için bakınız: Adem Çalışkan, “Halit Fahri Ozansoy Bibliyografyası”, **ODÜ Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi**, C:3, S:6 (2012), s. 22-24

⁴Müjgan Cunbur, *Fuzuli Hakkında Bir Bibliyografya Denemesi*, Maarif Basımevi, İstanbul 1956.

⁵Süleyman Tülüçü, “Şeyh Galip Hakkında Bazı Bibliyografik Notlar”, **Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, S:36 (2011), s. 253-263.

⁶Betül Sinan, “Necati Bey ve Şeyh Galip Literatürü“ **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, C:5, S:10 (2007), s. 565-586.

⁷Mustafa Tekin, “Mevlana Bibliyografyası”, **İSTEM**, S:10 (2007), s. 345-398.

⁸Hanife Koncu, “Yusuf u Züleyha Bibliyografyası” **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, C:5 S:10 (2007), s. 617-630.

⁹Hanife Koncu, “Leyla ve Mecnun Bibliyografyası” **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, C:5 S:10 (2007), s. 597-615.

¹⁰Fatih Tıǧlı, “Klasik Türk Edebiyatında Şehrengiz Çalışmaları Hakkında Bibliyografya Denemesi”, **Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, V: 2/4 (2007), p. 763-770.

¹¹Müjgan Çakır, “Kıyafetnameler Hakkında Bir Bibliyografya Denemesi”, **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, C:5, S:9 (2007), s. 333-350.

¹²Kamil Ali Gıynaş, “Şiir Mecmuaları Hakkında Yapılan Çalışmalar Bibliyografyası”, **Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, S:25 (2011), s. 245-260.

Nefî hakkında yapılan çalışmalara baktığımızda bunların en çok şairin kasideleri üzerinde yoğunlaştığı görülür. Onun kasideleri üzerinde 1945, 1948 ve 1967 yıllarında 3 tane lisans tezi yapılmıştır. Nefî ile ilgili makale ve bildirilerin çoğunun da yine kasideler üzerine odaklandığı aşağıdaki bibliyografyada rahatlıkla görülebilmektedir. Şairin çok sayıda kaside kaleme almış olmasının bunda etkili olduğu düşünülebilir. Ayrıca burada onun kasidelerinin, gazellerinden çok daha iyi olduğu da hiç akıldan çıkarılmamalıdır. Bu çalışmalar bize tezkire ve edebiyat tarihlerimizde Nefî'nin büyük bir kaside şairi olarak anılmasının boş yere olmadığını göstermektedir. Yine bibliyografyadan gördüğümüz kadarıyla Nefî'nin hicivleri ile ilgili çalışmalar onun kasideleri hakkında yapılan çalışmalar kadar yer tutmamaktadır. Bunda Nefî'nin hicivlerinin bir kısmının küfür, müstehcen ifadeler ve amiyane tabirlerle dolu olması bir kısmının da sanat bakımından hiçbir kıymete haiz olmamasının etken olduğu düşünülebilir. Nefî'nin övgü ve yergide ifrat-tefrite vardığı göz önüne alındığında bunun daha iyi anlaşılacağı kanısındayız. Nefî ve eserleri hakkında yapılan çalışmaların yoğunlaştığı bir başka alan ise Nefî'nin şiirlerinden hareketle Osmanlı tarihinin siyasi, askeri ve sosyal hayatına dair yapılan tespitlerdir. Nefî'nin şiirinin günlük yaşama ait çokça izler taşıması, araştırmacıları bu konu üzerine yöneltmiş olabilir.

Sonuç olarak Nefî üzerinde yapılan çalışma ve araştırmalar sevindirici olmakla birlikte şair ve eserleri hakkında söylenecek daha birçok sözün ve araştırılacak konunun olduğu da gözlerden kaçmamalıdır. Umarız yaptığımız bu çalışma, bundan sonra Nefî üzerinde araştırma yapacak bilim adamlarına bu konuda yol gösterici olur.

A. NEF'İ'YE AİT ESERLER

I. YAZMA ESERLER

a. TÜRKÇE DİVAN¹³

1. Adana Atatürk Bilim ve Kültür Müzesi 257.
2. Adnan Ötügen Kütüphanesi 466.
3. Ankara Üniversitesi DTCF Kütüphanesi M. Çonlu A 42.
4. Ankara Üniversitesi DTCF Kütüphanesi M. Çonlu A 427.
5. Ankara Üniversitesi DTCF Kütüphanesi M. Özak 1055.
6. Ankara Üniversitesi DTCF Kütüphanesi M. Özak 1222.
7. Ankara Üniversitesi DTCF Kütüphanesi M. Özak 1521.
8. Ankara Üniversitesi DTCF Kütüphanesi M. Özak 1607.
9. Ankara Üniversitesi DTCF Kütüphanesi M. Özak 1756.
10. Ankara Üniversitesi DTCF Kütüphanesi M. Özak 1828.
11. Ankara Üniversitesi DTCF Kütüphanesi M. Özak 1900.
12. Atatürk Bilim ve Kültür Müzesi 257.
13. Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi Özege ASL 259.
14. Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi Özege MMK 13c, 111.
15. Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi Özege MMK 42b, 108.
16. Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi Özege MMK 43 e, 109.
17. Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi Özege MMK 71, 113.
18. Atıf Efendi Kütüphanesi 2213/2.
19. Atıf Efendi Kütüphanesi 2225/1.
20. Beyazıt Devlet Kütüphanesi 5736.
21. Beyazıt Devlet Kütüphanesi Veliyüddin Efendi 2677.

¹³ Bu bölümdeki divanlarla ilgili nüshalar Metin Akkuş'un doktora tezinden alınmıştır. Bkz. Metin Akkuş, Nefî Sanatı ve Türkçe Dîvânı (İnceleme-Karşılaştırmalı Metin), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Erzurum 1991, s. 69-86.

22. Bibliotek National Sppl. T. 612.
23. British Museum 7935.
24. British Museum Add. 5964.
25. British Museum Or. 7078.
26. British Museum Or. 7169.
27. Browne, Catalog of Manuscripte Or. W 3(8).
28. Eleazar Birnbaum Özel Koleksiyonu MS T4(Canada/Toronto).
29. Hacı Selim Ağa Kütüphanesi 911/2.
30. Hacı Selim Ağa Kütüphanesi Mankeş 240/1.
31. İ. Koyunoğlu Müzesi Kütüphanesi 11323.
32. İ. Koyunoğlu Müzesi Kütüphanesi 13801.
33. İnebey Yazma Eserler Kütüphanesi Genel 4312/1.
34. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi TY 1699.
35. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi TY 1851.
36. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi TY 3766/2.
37. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi TY 439/1.
38. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi TY 5488/1.
39. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi TY 5488/2.
40. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi TY 5511.
41. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi TY 5722.
42. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi TY 5722.
43. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi TY 3613/I.
44. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY, 2790/1.
45. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi TY 2801.
46. Kemal Edip Kürkçüoğlu Özel Kitaplığı.
47. Kıbrıs Sultan Selim II. Kütüphanesi 1072.
48. Konclichen Bibl. Zu Berlin 357.
49. Manisa İl Halk Kütüphanesi 5167.
50. Medine Şeyhülislam Arif Hikmet Kütüphanesi.
51. Mehmet Şevki Eygi Özel Kitaplığı.
52. Mevlana Müzesi Kütüphanesi 2412.
53. Mevlana Müzesi Kütüphanesi 4372.
54. Mevlana Müzesi Kütüphanesi 2411.
55. Millet Kütüphanesi AE Manzum 454.
56. Millet Kütüphanesi AE Manzum 455.
57. Millet Kütüphanesi AE Manzum 456.
58. Milli Kütüphane Yz A 1052.
59. Milli Kütüphane Yz A 1570.
60. Milli Kütüphane Yz A 1632.
61. Milli Kütüphane Yz A 2239.
62. Milli Kütüphane Yz A 2625.
63. Milli Kütüphane Yz. A 4006.
64. Milli Kütüphane Yz A 4689/2.
65. Milli Kütüphane Yz A 5372.
66. Milli Kütüphane Yz A 5379/2.
67. Milli Kütüphane Yz A 58.
68. Milli Kütüphane Yz A 87.
69. Milli Kütüphane Yz A 3751.
70. Milli Kütüphane Yz A897/5.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/1 Winter 2013

71. Necmettin Halil Onan Özel Kitaplığı.
72. Nuruosmaniye Kütüphanesi 4393.
73. Nuruosmaniye Kütüphanesi 4957/2.
74. Nuruosmaniye Kütüphanesi 4959/I. 5.
75. Ragıp Paşa Kütüphanesi Tahir Ağa 167.
76. Ragıp Paşa Kütüphanesi Yahya Tevfik 302.
77. Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya 3979.
78. Süleymaniye Kütüphanesi Çelebi Abdullah 317.
79. Süleymaniye Kütüphanesi Darülmünevi (Şeyh Murad Ef.) 419/1.
80. Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi 2701/1.
81. Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi 2701/2.
82. Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi 3394.
83. Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi 5220.
84. Süleymaniye Kütüphanesi Halet Efendi Mülhakı 161/1.
85. Süleymaniye Kütüphanesi Hasan Hüsnü Paşa 973/2.
86. Süleymaniye Kütüphanesi Lala İsmail Efendi 494.
87. Süleymaniye Kütüphanesi Laleli 1770.
88. Süleymaniye Kütüphanesi Laleli 1771.
89. Süleymaniye Kütüphanesi M. Murad M. Arif 246.
90. Süleymaniye Kütüphanesi Mafis Paşa 952/4.
91. Süleymaniye Kütüphanesi Pertev Paşa 421.
92. Süleymaniye Kütüphanesi Raşit Efendi 776.
93. Süleymaniye Kütüphanesi Raşit Efendi 777/1.
94. Süleymaniye Kütüphanesi Şeyhülislam Esad Efendi Medresesi 137.
95. Süleymaniye Kütüphanesi Tarlan 240/1.
96. Süleymaniye Kütüphanesi Tarlan 9.
97. Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya 3979.
98. Süleymaniye Kütüphanesi Hüseyin Kazım Bey 153/1.
99. Süleymaniye Kütüphanesi Halet Efendi Eki 152.
100. Süleymaniye Kütüphanesi Reisülküttüp 982.
101. Tercüman Gazetesi Kütüphanesi 258.
102. Tercüman Gazetesi Kütüphanesi 267.
103. Tercüman Gazetesi Kütüphanesi 275.
104. The Chester Beatty Library 51.
105. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Hazine 959.
106. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Hazine 960.
107. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Revan 811.
108. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Emanet Hazinesi 1621.
109. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Emanet Hazinesi 1640/2.
110. Türkisch Handschriften Hanna SOHRWEIDE Ms. Or. Oct. 3607.
111. Türk Dil Kurumu Kütüphanesi Yz A 505.
112. Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi Y 165.
113. Türkische Handschriften in der STAATSBIBLIOTHEK preussischer Kulturbesitz HS. Or. 6578.
114. Yusuf Ağa Kütüphanesi 579.
115. Zagreb İlim ve Sanat Akademisi OZJA 1606.
116. Zagreb İlim ve Sanat Akademisi OZJA 603.
117. Zhriarov Polskich Katalogue Rekopisov Or.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/1 Winter 2013

b. SİHAM-I KAZA

1. British Museum Or.7170.
2. Edirne Selimiye Kütüphanesi 2143.
3. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi TY 1653.
4. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi TY 3003.
5. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi TY 9699.
6. İstanbul Üniversitesi, Kütüphanesi TY 3004.
7. İstanbul Üniversitesi, Kütüphanesi TY 511.
8. Konya Mevlana Müzesi Kataloğu 389.
9. Millet Kütüphanesi AE Manzum 1027.
10. Millet Kütüphanesi AE Manzum 1097.
11. Millet Kütüphanesi AE Manzum 1928.
12. Milli Kütüphane MFA (A) 4799/1 .
13. Milli Kütüphane MFA (A) 4819.
14. Millî Kütüphane Yz A 5379/3.
15. Süleymaniye Kütüphanesi Ali Emiri Manzum Eserler Bölümü 1027.
16. Süleymaniye Kütüphanesi Ali Emiri Manzum Eserler Bölümü 1028.
17. Süleymaniye Kütüphanesi Tarlan 10/3 (T.817.2108).

c. FARŞÇA DİVAN

1. Ankara Umumi Kütüphanesi Yazmalar Kütüphanesi No: 37 (Tasnif 891.5-1)
2. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kısmı No: 2790.
3. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kısmı No: 3046.
4. Millet Kütüphanesi Ali Emiri Efendi Manzum Eserler Kısmı No:455
5. Millet Kütüphanesi Raşid Efendi No:177.

d. TUHFETÜ'L-UŞŞAK

1. Bodlein Library T.Y.D.8.

e. MÜNŞEAT

1. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi TY 3637.

f. HİCİV MECMUASI

1. Mecmua. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar 3004 (Burada Nef'i'nin hicivleri yanında ona yazılmış yergiler de bulunur.)

II. MATBU ESERLER:

a. DİVAN

1. Dîvân-ı Nef'î, İstanbul 1269, Cerîde-i Havâdis Mat., 207+38s.
2. Dîvân-ı Nef'î, İstanbul Kasbar Matbaası, Dersaadet 1313, 27 s.,
3. Dîvân-ı Nef'î, Kahire 1252, Bulak Mat. 40+149 s.
4. Dîvân-ı Nef'î, Neşr. Ebuzziya Tevfik,Ebuzziya Matbaası, İstanbul 1305, 303 s.,; 2.b., Tasvîr-i Efkâr Mat İstanbul 1311.

B. NEFİ VE ESERLERİ HAKKINDAKİ ÇALIŞMALAR

I. KİTAPLAR:

1. AÇIKGÖZ, Namık, *Nef'i*, Timaş Yay., İstanbul 1999.
2. AKKUŞ, Metin, *Hicvin Ankâları Nef'i ve Sihâm-ı Kaza (İnceleme-Karşılaştırmalı Seçme Metinler)*, Akçağ Yay., Ankara 1998.
3. _____, *Nef'i Divanı*, Akçağ Yay., Ankara 1993.
4. _____, *Nef'i Divanında Tipler Ve Kişilikler*, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yay., Erzurum 1995.
5. BAHİR, Selçuk, *Ahenk Unsurları Bakımından Nef'i Divanının Tahlili*, Özserhat Yay., Malatya 2004.
6. BİLMEN, Saffet Sıdkı, *Nef'i ve Sihâm-ı Kazâsı*, İstanbul, Aydınlık Basımevi, 1943.
7. ÇAVUŞOĞLU, Mehmet, Tulga OCAK, İsmail ÜNVER, *Ölümünün 350. Yılında Nef'i*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını, 2. Baskı, Ankara 1991.
8. Ebuzziya Tevfik, *Nef'i*, İstanbul, 1305.
9. Florinalı Nazım, *Nef'i ve Fikret'in Büyük Ruhlarına*, Matbaa-i Âmire, İstanbul, 1925.
10. İPEKTEN, Haluk, *Nef'i Hayatı-Sanatı-Eserleri*, Akçağ Yay., Ankara 2007.
11. KARAHAN, Abdülkadir, *Nef'i Divanından Seçmeler*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1992.
12. _____, *Nef'i Hayatı, Sanatı, Şiirleri*, Varlık Yay., İstanbul 1954.
13. KÜLÇE, Süleyman, *Şair Nef'i Neden ve Nasıl Öldürüldü?* İzmir 1948.
14. PALA, İskender, *Şahane Gazeller 7 - Nef'i*, Kapı Yay., İstanbul 2005.
15. TARLAN, Ali Nihad, *Nef'i ve Tuhfetü'l-Uşşak Tercümesi*, İstanbul 1964.
16. _____, *Nef'inin Farsça Divanı Tercümesi*, Selami Sertoğlu Kitabevi Neşriyatı, Numune Matbaası, İstanbul 1944.

II. MAKALELER:

1. AKARCA, Döndü, Nef'i'nin Gazellerinin Mahlas Beyitlerinde Şiir ve Şair, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.15, S. 2, 2006, s.1-16
2. AKGÜL, Ahmet, "Nef'i'nin Sihâm-ı Kazâ'sı ile Türkçe Divan'ındaki İki Farklı Üslûp Üzerine Bazı Tespitler", *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, V. 7/2, 2012, s.47-57.
3. AKKUŞ, Metin, "Kaside ve Hiciv Şairi Nef'i Hayatı-Kişiliği-Sanatı-Eserleri ve Fahriye Tarzında Bir Kasidesinin Şerhi", *Türk Kültürü*, S. 440, 1999, s. 705-727.
4. _____, "Ömer Nef'i'nin Hayatı ve Biyografi Problemleri", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 3, 1995, s. 205-210.
5. _____, "Nef'i Divanı'nda Metin Tenkidi Öncesi Nüshalar Şeceresi'nin Tesbiti Üzerine", *Gazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.1, S.1, Ankara 1996, s. 63-89.
6. AKTAŞ, Hasan, "Nef'i'de Benlik Algılamasının Şiirine ve Hayatına Yansımaları Necip Fazıl Örneği ile Karşılaştırma", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi[TAED]*, S. 46, 2011, s. 39-60.
7. Ali Emiri, "Nef'i'nin Nazireleri", *Osmanlı Tarih ve Edebiyatı Mecmuası*, S.9, İstanbul, 1334., s. 157-173
8. ARSLAN, Abdülbaki, "Nef'i", *Eflatun*, C. 21, S. 247, 1989, s.1.
9. ATALAY, Mehmed, "Nef'i'nin Şiiri", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 6, 1994, s.24-40.
10. _____, "Nef'i ve Sınır Ötesine Yazdığı İki Farsça Kaside", *Doğu Araştırmaları*, S. 2, 2008, s. 25-48.

11. AY, Behzat, "Öldürülüşünün 350. Yılında Nef'i", *Hürriyet Gösteri*, S. 52, s. 17.
12. AYDIN, Dünder, "Belge ve Kaynaklara Göre Nef'i'nin Dedesi Mirza Ali'nin Hayatı ve Soy", *M. Ü. Türklük Araştırmaları Dergisi*, S.5, 1990, s. 165-184.
13. AYDIN, Güler, "Nef'i'nin Türkçe Divanı'ndaki Kasidelerde Askeri, Siyasi ve İçtimai Meseleleri", *Darende İlahiyat Fakültesi Araştırma Dergisi*, C.1, S.1, 1995, s. 287-314.
14. BALABAN, Ali, "Nef'i'nin Kasidelerinde Mübalağa Sanatındaki Ayrıntılar," *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, V. 7/3, 2012, s. 453-468.
15. BIRNBAUM, Eleazar, "The poet and the sultan: Nef'i's Dîvân: A contemporary Manuscript with a miniature of the poet with his sultan", *Journal of Turkish Studies*, 2007, s. 141-155.
16. BOLAYIR, Ali Ekrem, "Nef'i'de Tasannu", *Darülfünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası*, IV, 1341, s. 133-145.
17. CENGİZ, Halil Erdoğan, "Nef'i'nin Kirli Nigarı", *Tarih ve Toplum*, C. 16, S. 93, 1991, s. 39-43.
18. CÖNTÜRK, Hüseyin, "Nef'i'nin Bir Gazelini Okurken", *Yordam* 3, S. 17, 1996, s. 22-24.
19. DEMİREL, Gamze, "Nefi Dîvânı'nda Güneş ve Güneş ile İlgili Hayaller", *e-Journal of New World Sciences Academy*, S. 4, , 2009, s. 313-327
20. DZAVELIDZE, E. D., "An Interpretation of the Satire of Nef'i", *Georgisch*, In:VoFi 3, 1973, s. 251-256.
21. ENGİNÜN, İnci, "Yeni Türk Edebiyatında Nef'i", *Gazi Türkiyat Dergisi*, S. 8, 2011, s. 165-193.
22. ERBAY, Erdoğan, "Tanzimat ve Servet-i Fünun Sanatçılarının Nef'i Hakkındaki Değerlendirmeleri", *Akademik Araştırmalar*, S. 2, 1951, s. 58-66.
23. EREN, Abdullah, "Sihâm-ı Kazâ'da Hakaret Unsuru Olarak Hayvanlar", *Acta Turcica Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi*, S. 2, 2009, s. 28-44.
24. EVRİMER, Rıfat Necdet, "Şair Nef'i'ye Dair", *Emekli Öğretmen Dergisi*, C. 5, S. 263, 1951, s. 10-12.
25. FINDIKOĞLU, Z. Fahri, "Nef'i'nin Acemce Şiirleri", *Erzurum Halkevi Dergisi*, 1947, s. 6
26. GENÇ, İlhan, "Tiyatro Kahramanı Nef'i", *Yedi İklim Sanat Kültür Edebiyat Dergisi*, S.4, 1992, s. 29-32.
27. GİBB, E. J. W., "NEF'İ, d. 1654, Gazel [PTF II, 444;], metrical translation", *Turkish Literature*, s. 125.
28. GÖÇGÜN, Önder, "Nef'i ve Süleyman Nazif", *Hisar*, C. 15, S. 139, 1975, s. 20-21.
29. GÜFTA, Hüseyin, "Hâzık: Nef'i, Nâbi muakkibi Bir Şair", *İslami Edebiyat*, S. 23, 1993, s. 32-35.
30. HORATA, Osman, "Nef'i'nin Sözümlü Redifli Kasidesinin İstiare Zeminini", *Bilig*, S. 61, 2012, s. 143-156.
31. İNAL, İbnülemin Mahmud Kemal, "Nef'îye Dâir", *Türk Tarih Encümeni Mecmuası*, S.19 (96), 1928, s. 160-161.
32. İPEKTEN, Haluk, "Nef'i'nin Hayatı ve Sanatı", *Türk Edebiyatı (Nef'i'nin Ölümünün 350. Yıldönümü İçin)*, S. 140, 1985, s.19-20.
33. İSEN, Mustafa, "Erzurumlu Şairler ve Nef'i", *Türk Edebiyatı (Nef'i'nin Ölümünün 350. Yıldönümü İçin)*, S. 140, 1985, s. 24-26.
34. KAPAL, Münire Nurefşan, "Nef'i Divanında Gönül", *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, V. 7/3, 2012, s. 1605-1618.
35. KARA, Mehmet, "Erzurum Şairleri ve Nef'i", *Yedi İklim Sanat Kültür ve Edebiyat Dergisi*, S.42, 1993, s. 81-84.

36. KARABEY, Turgut, "Nef'î'de Hiciv", *Türk Edebiyatı (Nef'î'nin Ölümünün 350. Yıldönümü İçin)*, S. 140, 1985, s. 27-28.
37. KARAHAN Abdülkadir, "Nef'î, Hayatı, Eseri ve Sanatı", *Eski Türk Edebiyatı İncelemeleri*, İstanbul 1980, s. 185-196.
38. _____, "Nef'î'nin Yerme ve Sövmeki Hüneri", *Türk Düşüncesi*, C.1, 1954, s.192-196.
39. _____, "Ölümünün 319. Yıldönümünde : Vesikaların Işığında Nef'î'nin Hayatından Çizgiler", *Türk Dili*, C. 3, S. 29, 1954, s. 263-266.
40. KESİK, Beyhan, "Nef'î'de Rindlik", *EKEV Akademi Dergisi*, S. 33, 2007, s. 257-270.
41. KILIÇ, Atabey, "Nef'î'nin Bir Beyti Üzerine Düşünceler", *Erciyes Aylık, Fikir ve Sanat Dergisi*, S.284, 2011, s. 4-5.
42. KIRKKILIÇ, Ahmet, "Erzurumlu Maktul Şair Nef'î", *Yedi İklim Sanat Kültür ve Edebiyat Dergisi*, S. 42, 1993, s. 85-92.
43. KIRZIOĞLU, M. Fahrettin, Tolgadirli (Dulkadirli) Beylerinden Gelen Pasinli Şair Ömer Nef'î'nin Sekiz Arka Atası ve Babası Şah Mehmed'in Bir Tarih Şiiri", *Türk Dili*, C. 10, S. 120, 1961, s. 919-923.
44. KÖKSAL, M. Fatih, "Bir Kaside İki Şair: Nef'î-Cevrî", *Türklük Bilimi Araştırmaları*, S. 4, 1997, s. 191-202.
45. _____, "Sühan Kasidesinin Tahlili Üzerine", *Güneysu*, S. 31, 1991, s. 9-17.
46. KÖPRÜLÜ, Fuat, "Bir Nef'î Şakirdi", *Hayat Mecmuası*, C.II, S. 36, 1927, s. 36.
47. KURNAZ, Cemal, "Nef'î'yi Anarken", *Türk Kültürü*, S. 265, 1985, s. 28-30.
48. KÜÇÜK, Sabahattin, "Nef'î'de At Sevgisi", *Erdem*, C. 5, S.14, 1989, s. 503-516.
49. KÜRKCÜOĞLU, Kemal Edip , "Nef'î'nin Bilinmeyen Birkaç Şiiri", *Ankara Üniversitesi Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C. 7, 1949, s. 287-294.
50. MACİT, Muhsin, "Söz Meydanının Usta Binicisi : Nef'î", *Dil ve Edebiyat Dergisi*, S. 21, 2010, s. 14-27.
51. MOTZKI, H. "Quo vadis, Hadît-Forschung? Eine kritische Untersuchung von G.H.A. Juynboll: "Nâfi' the mawlâ of Ibn 'Umar, and his position İn Muslim Hadît literature", *Der Islam*, 73 i 1996, p.40-80; 73 ii 1996, s. 193-231
52. Muallim Naci, "Nef'î", *Utarit*, C. 1, S. 7, 1335, s. 110-111.
53. OCAK, F. Tulga, "Nef'î İçin Söylenmiş Bir Hiciv Beyti Üzerine", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C.I, S.1, 1983., s. 19.
54. _____, "Nef'î Konusunda Yeni İki Belge", *Hacettepe Beşeri Bilimler Dergisi*, C.10, S.4, 1981. s. 126.
55. _____, "Nef'î'nin Bilinmeyen Şiirleri", *Journal of Turkish Studies*, V. 4, 1980, s. 79-81.
56. _____, "Ölümün 350. Yılında Nef'î", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C. 3, S. 2, 1985, s. 1-20.
57. _____, "XVII. Yüzyıl Şairi Nef'î ve Kaside", *Türkbilig*, S.3, Ankara 2002, s. 63-82
58. OKAY, Orhan, "Nef'î'nin Şiirlerinde Ses Unsuru", *Türk Edebiyatı (Nef'î'nin Ölümünün 350. Yıldönümü İçin)*, 1985, S. 140, s.21-23.
59. SEFERCİOĞLU, Mustafa Nejat, "Nef'î'nin Nevruz Redifli Gazeli", sefercioglu.com/makaleler/NEVRuZ_REDiFLi.doc.
60. SELÇUK, Bahir, "Nef'î'de Söz ve Savaş İlgisi", *EKEV Akademi Dergisi*, S.28, 2006, s. 233-246.
61. SEVÜK, İsmail Habib, "Nef'î'nin Heybeti", *Bizim Dağarcık*, S.1, 1951, s.6-7.
62. SEYYİD, Naimüddin, "Nef'î'de Memleket ve İstanbul Sevgisi", *Türk Dili Dergisi*, C. 3, S. 26, 1953, s.83-85.
63. _____, "Nef'î'nin Bilinmeyen Kasideleriyle Diğer Manzumeleri", *Ankara Üniversitesi Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C.11, s. 125-147.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/1 Winter 2013

64. Süleyman Nazif, “Fuzûlî-i Bağdadî’den Nefî-i Erzurumî’ye”, *Sebilü’r-Reşad*, C. 15, S. 369, 1334, s. 88-89.
65. Şehabeddin Süleyman, “Nefî-Şâ’ir-i Aheng, Sahâ’if-i Mensîye”, *Rübâb Mecmuası*, S.17, 1328, s. 174-177.
66. ŞENÖDEYİCİ, Özer, “Nefî Biyografisine Ek”, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, S. 21, 2007, s. 179-199.
67. _____, “Nefî ve Gürcü Mehmed Paşa Mücadelesinin Tarihi ve Edebi Boyutları”, *Gazi Türkiyat*, S. 6, 2010, s. 319-332.
68. _____, “Nefî’nin Bir Şiirinden Hareketle Divan Şiirinde Söz Kavramı”, *Eğitim*, S. 77-78, 2006, s. 65-69.
69. _____, “Sihâm-ı Kazâ’da İstinsahı Problemleri Bir Sözcüğün İmlâ ve Anlamı Üzerine Düşünceler”, *Türkoloji Kültürü*, C.2, N.3, 2009, s.108-115.
70. ŞİĞVA, Bülent, Arayan-Aranan İlişkisi İçinde Baki ve Nefî’nin Azliyyeleri, *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, V. 4/2, 2009, s. 962-974.
71. Tâhirü’l-Mevlevî, “Nefî’ye Nazire”, *Mekteb*, S.17,1311/1313, s. 257-288.
72. TARLAN, Ali Nihad, “Nefî’de ve İkbâl’de Mevlânâ”, *Mevlâna*, Hareket Yay., İstanbul 1974, s. 84-111.
73. _____, “Şark’ın Ruhu, Nefî”, *Yeni Asya*, 1970, s.1
74. _____, “Nefî’nin Tuhfetü’l-Uşşâk Tercümesi”, *İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü Dergisi*, S. 2, 1964, s. 185-200.
75. Tevfik Fikret, “Aveng-i Tesavir-5 Nefî”, *Servet-i Fünun Mecmuası*, XVI, 1314.
76. TOPARLI, Recep, “Kaside Şâiri Nefî”, *Türk Edebiyatı (Nefî’nin Ölümünün 350. Yıldönümü İçin)*, S. 140, 1985, s. 28-29.
77. TUĞLUK, İbrahim Halil, “Bir Mecmuada Bâkî, Nev’î(Yahya) Ve Nefî ile İlgili Bazı Latifeler”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, V. 4/2, 2009, s. 1025-1038.
78. TUNCER, Ferit Ragıp, “Nefî”, *Yeni Defne*, C. 8, S. 87, 1989, s. 3-7.
79. TUREK Ahmet İhsan, “Another Ottoman Poet Versified İn Persian [Nafî]”, *J. Reg. Cult., Inst.*, 8 i & ii, 1976, s. 83-90.
80. UĞRULU, Nurer, “Nefî I”, *Varlık*, C. 58, S. 1008, 1991, s. 32-35.
81. _____, “Nefî II”, *Varlık*, C. 58, S. 1009, 1991, s. 49-51.
82. ÜNVER, İsmail , “Nefî’de Övgü Kalıpları”, *Türk Dili*, C. 50, S. 406, 1985, s. 150-154
83. VANLIOĞLU, Mehmet, “Haftız ve Nefî’nin Divanlarında Gül”, *EKEV Akademi Dergisi*, S. 33, 2007.
84. YILDIZ, Ahmet, “İkbal ve Nefî Mevlananın Aguşunda”, *Pakistan Postası*, C. 13, 1966, s. 18-19.
85. _____, “İkbal ve Nefî Mevlananın Aguşunda”, *Turquie Moderne*, 1965.
86. YILDIZ, Fatih, “Hiciv Oklarına Çekilen Kılıç : Nefî’nin Ölümü”, *Acta Turcica Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi*, S. 1/2, 2011, s.276-290.
87. YÖNTEM, Ali Canip, “Nefî’nin Gazelleri”, *Güneş Mecmuası*, S. 5, 1927.
88. ZÖHRE, Armağan, “Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi Çerçevesinde İki Hiciv Eseri: Har-nâme ve Sihâm-ı Kazâ”, *Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 1, S. 1, 2011, s.66-74.

III. BİLDİRİLER:

1. AKKAYA, Mehmet, “Ters-L Formülüne Göre Nefî’nin Karakter ve Psikolojisine Bakış”, I. Uluslar arası Klasik Türk Edebiyatı Sempozyumu (Prof. Dr. Abdülkadir Karahan Anısına), 12-13 Nisan 2007, İstanbul Üniversitesi, İstanbul 2012, s. 357-362

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/1 Winter 2013

2. ATALAY, Mehmed, “Dulkadiroğulları Soyundan Gelen Ünlü Şair Nefî'nin Farsça Şiirlerine Dair”, *Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu*, 29 Nisan-1 Mayıs 2011, Kahramanmaraş 2011.
3. AVŞAR, Ziya, “Nefî'den Şeyh Galib'e Edebiyatımızda Bir Kutup; Mevlana” *Uluslararası Klasik Türk Edebiyatı Sempozyumu* (Prof. Dr. Abdülkadir Karahan Anısına), 12-13 Nisan 2007, İstanbul 2007.
4. AYAN Gönül, “Nefî Fahriye Üstadı mıdır?” *Osmanlı Dünyasında Şiir Uluslar arası Sempozyumu*, 19-22 Kasım 1999, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 1999.
5. _____, “Nefî'nin Fahriyelerine Bir Bakış”, *Uluslar arası Türklük Bilgisi Sempozyumu : 25-27 Nisan 2007 Erzurum Bildiriler (A-J)*, C.I, Erzurum 2009. s.105-110.
6. AYDIN, Haluk, “Nefî'nin Bir Beyitinden Hareketle Klasik Türk Şiirinde Ortak Malzemenin Kullanımı Üzerine Düşünceler”, *Ordu Üniversitesi Uluslar arası Klasik Türk Edebiyatı Sempozyumu (Mehmet Çavuşoğlu Anısına)*, 10-11-12 Mayıs 2012, Ordu 2012.
7. CANIM, Rıdvan, “Bir Fahriye Şairi Erzurumlu Nefî”, *Şair Nefî'yi Anma Sempozyumu*, İbrahim Hakkı Sağlık Eğitim Enstisüsü, 2 Aralık 1994, Erzurum 1994.
8. DOĞAN, Muhammed Nur, “Nefî'nin Şiir Filozofu Kimliği”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Türk-İslam Düşünce Tarihinde Erzurum Sempozyumu*, 26-28 Haziran 2006, Erzurum 2006.
9. _____, “Nefî'nin Şiirinde Poetika ve Sanat Ontolojisi”, *Türk-İslam Düşüncesinde Erzurum Sempozyumu*, C.2, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Erzurum 2007, s.411-424.
10. KALPAKLI, Mehmet, “Kaside and «Anti-Kaside»: Nefî and his Shafts of Doom,” *29. Middle East Studies Association Meeting*, Washington 1995.
11. _____, “Nefî's Siham Kaza : A Satirical View of Seventeenth Century Ottoman Society, Acta Viennensia Ottomanica: Akten des 13. CIEPO-Symposiums (Comite International des Etudes Pre-Ottomanes et Ottomanes)” V. 21., Bis 25. September 1998, in Wien; Herausgegeben Von Markus Köhbach, vd.; Wien 1999, s. 183-186.
12. KARA, Ayfer, “Nefî ve Nedim'in Kasidelerinde Mekan Tasviri”, *Adıyaman Üniversitesi Ulusal Eski Türk Edebiyatı Sempozyumu*, 15-16 Mayıs 2009, Adıyaman 2009.
13. KARAHAN, Abdülkadir, “Nefî'nin Şiirlerinde Çağının Tarihinden Çizgiler”, *VIII. Türk Tarih Kongresi Tebliğleri*, Ankara 1981, s.1055-1060.
14. KOLCU, Hasan, “Divan Şiirinde ‘Türk-Türklük’ ve Siham-ı Kaza Örneği”, *I. Uluslar arası Klasik Türk Edebiyatı Sempozyumu (Prof. Dr. Abdülkadir Karahan Anısına)*, 12-13 Nisan 2007, İstanbul Üniversitesi, İstanbul 2007, s. 277-300.
15. KÜÇÜK, Sabahattin, “Nefî'de Ad Kültürü”, *Tarihi Akışı İçinde Erzurum Kongresi*, Erzurum 1987, Bildiriler, 17.
16. OCAK, F. Tulga, “XVII. Yüzyıl Şairi Nefî ve Kaside”, *Osmanlı Dünyasında Şiir Uluslar arası Sempozyumu*, 19-22 Kasım 1999, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 1999.
17. _____, “Nefî ve İran Şiiri”, *I. Uluslar arası Türk-İran Dil ve Edebiyat İlişkileri Sempozyumu*, 15-17 Mayıs 2012, İstanbul 2012.
18. ÖNAL, Sevdâ, “Nefî Divanında Rindane Söyleyişler”, *Ordu Üniversitesi Uluslar arası Klasik Türk Edebiyatı Sempozyumu (Mehmet Çavuşoğlu Anısına)*, 10-11-12 Mayıs 2012, Ordu 2012.
19. ŞAHİN, Ebubekir Sıddık, “Kaside Vadisinde Ahmet Paşa ve Nefî”, *Bursalı Şair Ahmet Paşa ve Dönemi, Şair Ahmet Paşa Sempozyumu*, 26-27 Mart 2010, Bursa 2010, s. 138-149.

Turkish Studies

IV. TEZLER:

1. AKKUŞ, Metin, “Nef’î, Sanatı ve Türkçe Divanı”, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Erzurum 1991.
2. ALPTEKİN, Ali, “Nef’î’nin Farsça Divanının Tenkitli Neşri”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Mezuniyet Tezi, Üniversite Kütüphanesi Tez No:818, İstanbul 1944.
3. ATALAY, Mehmed, “Şair Nef’î, Farsça Divanının Edisyon Kritiği ve Üslubu”, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Erzurum 1988.
4. AYDIN, Nezahat, “Nef’î’nin Gazeliyatının Transkripsiyonu ve Gazelciliği”, Ankara Üniversitesi Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi Mezuniyet Tezi, Ankara 1948.
5. BATISLAM, H. Dilek, “Nef’î Divanı(80-160 sayfalar Arası)”, Çukurova Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Mezuniyet Tezi, Adana 1991.
6. BERRİN, Tahsin, “Nef’î, Yaşadığı Devir, Hayatı, Eserleri, Tesirâtı”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Mezuniyet Tezi. Üniversite Kütüphanesi, Tezler:183, İstanbul 1933.
7. CAMCI, Mahmut, “Nef’î Divanı’nda Şiir ve Edebiyatla İlgili Kavramlar”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1996.
8. CARAN, Mümtaz, “Divan Şiirinde Kozmik Unsurlar (15, 16, 17 ve 18. Yüzyıl Şairlerinden Ahmet Paşa, Necati Bey, Fuzuli, Baki, Nef’î, Na’ili, Nedim ve Şeyh Galib’in Kasidelerinde Kozmik Unsurlara Bakış ve Kozmik Unsurları Kullanış Tarzlarının Karşılaştırılması)”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Elazığ 2003.
9. CENGİZ, Esra, “Nef’î Divanında Gazellerin Söz Ahengi”, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2006.
10. ÇETİNKAYA, Fadime, “Nef’î Divanında Bitkiler ve Hayvanlar Üzerine Bir İnceleme”, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Sivas 2008.
11. ÇOBAN, Özgür, “Divan Şiirinde Rind ve Zahid Portresi (Ahmet Paşa, Fuzuli, Baki, Nef’î Nedim, Şeyh Galip Divanlarında)”, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Afyon 2002.
12. DEMİREL, Hafize Gamze, “Nef’î Divanında Tabiat”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Elazığ 2000.
13. DEMİROĞLU, Mukaddes, “Nef’î’nin Kasideleri”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bitirme Tezi, Üniversite Kütüphanesi Tez No:1077, İstanbul 1945.
14. DORAK, Hülya, “Nef’î Divanı”, Çukurova Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Mezuniyet Tezi, Adana 1992.
15. ERBERK, İsmail, “Nef’î ve Naili Divanlarında Şikayet Unsurları”, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir 2000.
16. GÜN, Mesut, “Baki ve Nef’î Divanlarında Övgü”, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Adana 2002.
17. GÜNDÜZ, Yunis, “Nef’î’nin Kasidelerinde Tarihi Perspektif”, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Adana 1998.
18. GÜNGÖR, Tuğba, “Nef’î’nin Türkçe Divanında Maddi Unsurlar”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi Ankara 2008.
19. OCAK, F. Tulga, “Nef’î ve Türkçe Divan”, Basılmamış Doçentlik Tezi, Ankara 1980.
20. ORALALP, Nurtaç, “Nef’î’nin Kasidelerindeki Maddî ve Mânevî İnsan Unsurları. Meşhur Şahsiyetler, Efsanevî Kahramanlar, Kıssalar.” İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bitirme Tezi, Üniversite Kütüphanesi Tez No:5008, İstanbul 1967.

21. SANDIKYAPAN, Taşer, "Tahirü'l-Mevlevî Nef'înin Hotin Kasidesi Şerhi", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Mezuniyet Tezi, Türkiyat Enstitüsü Nu. 2225, İstanbul 1981.
22. SAVUCU, Semiramis, "Nef'î'nin Kasideleri", Ankara Üniversitesi Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi Mezuniyet Tezi, Ankara 1948.
23. SEYYİD, Naimüddin, "Nef'î ve İran Şiiri", Ankara Üniversitesi Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi Doktora Tezi, Ankara 1953.
24. YILDIZHAN, Rizvan, "Fuzuli, Baki, Nef'î ve Nedim Divanlarında İç Mekan", Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Adana 1997.
25. ZORTAŞ, Fatma, "Nef'î Divanı (160-244 sayfaları arası)", Mezuniyet Tezi, Çukurova Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Mezuniyet Tezi, Adana 1991.

V. KİTAP TANITIMI:

1. DİZDAROĞLU, Hikmet, *Nef'î-Dr. Abdülkadir Karahan*, Türk Dili, C. 3 S. 32, 1954, s. 495-497.
2. KURNAZ Cemal, "Ölümünün Üçyüzdüncü Yılında Nef'î", *Milli Eğitim*, S. 83, 1989, s. 57-58.
3. ZAVOTÇU, Gencay, "Şair Nef'î Divanı", *Yedi İklim Sanat, Kültür ve Edebiyat Dergisi*, S. 13, 1994, s. 80.

VI. GAZETE YAZILARI

1. ÇEVİŞ, Edip, "Nef'î", *Yeni Meram Gazetesi*, 30.11.1972, Konya.
2. Erzurum, "Hiciv ve Nef'î'nin Hicivleri", 2, 6, 19.2.1945, s. 7.
3. KABAKLI, Ahmet, "Esti Nesim-i Nev-bahar", *Tercüman*, 4 Nisan 1976.
4. KARAHAN, Abdülkadir, "Şair Nef'î'nin Hayatını aydınlatan Bir Eser Bulundu (Gelibolulu Mustafa Âli, Mecma'ül-Bahreyn)", *Cumhuriyet Gazetesi*, S.10598, 30.1.1954., s. 1-4.
5. SEVÜK, İsmail Habib, "Nef'î'nin Atları", *Cumhuriyet Gazetesi*, S. 10417, 30.7. 1953.

VII. TEZKİRE VE TEMEL BİYOGRAFİK KAYNAKLAR

1. FINDIKOĞLU, Ziyaeddin Fahri, *Erzurum Şairleri*, Sanayi-i Nef'îse Matbaası, İstanbul 1927, s. 30-35.
2. Gelibolulu Mustafa Ali, *Mecma'ul-Bahreyn*, 1591, Mukaddime.
3. İsmail Beliş, *Nuhbetü'l-Asâr li Zeyl-i Zübdetü'l-Eş'âr*, Haz. Abdülkerim Abdülkadiroğlu, Gazi Üniversitesi Yay., Ankara 1985, s. 628.
4. Kafzâde Fâizî, *Zübdetü'l-Eş'âr*, Süleymaniye Kütüphanesi Şehit Ali Paşa 1877, 121a.
5. Kâtip Çelebi, *Fezleke*, C. 2, Ceride-i Havadis Matbaası, İstanbul 1287, s. 183.
6. _____, *Keşf el-Zünûn*, C. 1, MEB Basımevi, İstanbul 1941, s. 817.
7. Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, C. 5, Matbaa-yı Amire, İstanbul 1338, s. 576
8. Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, C.2, İstanbul 1333, s. 441
9. Muallim Naci, *Esami*, Mahmud Bey Matbaası, İstanbul 1308, s. 326-328
10. _____, *Osmanlı Şairleri*, İstanbul 1307, s. 24.
11. Müstakimzade Süleyman Sadeddin, *Mecelletü'n-Nisâb*, Süleymaniye Kütüphanesi Halet Efendi 628, 11
12. Rezaizade Mahmud Ekrem, *Kudemadan Birkaç Şair*, Matbaa-i Ebuzziya, İstanbul 1305, s. 18-28
13. Rıza, *Tezkire-i Rıza*, İkdâm Matbaası, İstanbul 1316, s. 95.
14. Riyazi, *Tezkire*, Nuruosmaniye Kütüphanesi 3724, vr. 141b.
15. Seyrekzade Âsım, *Zeyl-i Zübdetü'l-Eş'âr*, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi TY 2401, vr. 57.
16. Şemseddin Sami, *Kamusu'l-A'lâm*, C. 6, Mihran Matbaası, İstanbul 1316, s. 4596.

Turkish Studies

17. Şeyhi Mehmed Efendi, *Vakâiyü'l-Fudalâ*, Haz. Abdülkadir Özcan, C.1, Çağrı Yayınları, İstanbul 1989, s. 93-94.

VIII. ANSİKLOPEDİ VE ANTOLOJİLER

1. AKKUŞ, Metin, "Nef'i" Mad., *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 32, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 2006, s. 523-525.
2. Ana Britannica, "Nef'i" Mad., C. 16, Ana Yay., s. 458.
3. BABİNGER, Franz, "Nef'i", *Encyclopédie de l'İslam*, C. 3, Leiden, s. 3.
4. Büyük Ansiklopedisi, "Nef'i", C. 11, Nesa Yay., İstanbul 2000, s. 4161.
5. Büyük Kültür Ansiklopedisi, "Nef'i", C. 9, Başkent Yay., Ankara 1984. s. 3460-3461.
6. Büyük Larousse (Sözlük ve Ansiklopedi), "Nef'i", C. 16, s. 8581-8582
7. Büyük Türk Klasikleri, "Nef'i", C.5, Ötüken-Söğüt Yay., İstanbul 2004, s. 105-126.
8. CENGİZ, Halil Erdoğan, *Divan Şiiri Antolojisi*, Bilgi Yay., Ankara 1983, s. 453-490.
9. Dictionnaire Larousse, "Nef'i", C.5, Milliyet Yay., İstanbul 1993, s. 1758.
10. DOĞAN, Muhammed Nur, "Nef'i", Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi, C.2, YKY, İstanbul 2008, s. 359-361.
11. Gelişim Hachette, "Nef'i", Gelişim Yay., C.8., İstanbul 1983.
12. Görsel Büyük Genel Kültür Ansiklopedisi, "Nef'i, Ömer", Görsel Yay., C. 17, İstanbul 2003, s. 6572.
13. Hayat Ansiklopedisi, "Divan Edebiyatının Büyük Hiciv Şairi Nef'i", C. 5, Hayat Yay., İstanbul 1961, s. 2446.
14. KARAHAN, Abdülkadir, "Nef'i" Mad., *İslam Ansiklopedisi*, C.9, MEB Yay., İstanbul 1997, s.176-178.
15. KARAHAN, Abdülkadir, "Nef'i" Mad., *Türk Ansiklopedisi*, C. 25, MEB Yay., Ankara 1977, s. 177-178.
16. KARALIOĞLU, Seyit Kemal, *Resimli Türk Edebiyatçıları Sözlüğü*, İnkılap ve Aka kitapevleri, İstanbul 1974. s. 276-277.
17. KOCATÜRK, Vasfi Mahir, *Şiir Defteri: Yunus Emre'den Bugüne Kadar Türk Edebiyatının Her Çeşitinden En Güzel Şiirleri*, Ankara 1956.
18. _____, *Divan Şiiri*, Edebiyat Yay., Ankara 1967, s. 86-97.
19. KÖPRÜLÜ, Mehmet Fuat, *Divan Edebiyatı Antolojisi*, Haz. Ahmet Mermer, Akçağ Yay., Ankara 2006, s. 331-376.
20. KURDAKUL, Şükran, *Düşün ve Edebiyatımızda Şair ve Yazarlar Sözlüğü*, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1989, s. 358-360.
21. KUTLU, Mustafa, "Nef'i Ömer Efendi" Mad., *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler/İsimler/Eserler/Terimler*, Dergah Yay., C. 7, İstanbul 1977, s. 6-9.
22. Meydan Larousse, "Nef'i" Mad., C. 9, Meydan Yay., İstanbul 1972, s. 272.
23. NECATİGİL, Behçet, *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*, Varlık Yay., İstanbul 1993, s. 234-235.
24. ONAN, Necmettin Halil, *İzahlı Divan Şiiri Antolojisi*, Ankara 1941, s. 256-290.
25. ÖZKIRIMLI, Atilla, "Nef'i" Mad., *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, C. 3, Cem Yay., İstanbul 1983. s. 903-905.
26. ŞENTÜRK. Ahmet Atilla, *Osmanlı Şiiri Antolojisi*, YKY, İstanbul 2009, s. 454-481.
27. Türk Dünyası Ortak Edebiyatı: Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi, "Nef'i" Mad., C. VI, Ankara 2005. s. 579-580.
28. VESELA, Zdenka, "Nef'i", *Dictionary of Oriental Literatures*, C. 3, London, s. 137.

IX. TARİH, EDEBİYAT TARİHİ, KRONOLOJİ VB. DİĞER KAYNAKLAR

1. Abdülhalim Memduh, *Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniye*, İstanbul 1306, s. 40-43
2. BANARLI, Nihad Sami, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, C. II, MEB Yay., İstanbul 1983. s. 653-600
3. BENDERLİ, Muvaffak Hüsnü, *Edebiyat ve Edebiyat Tarihi El Kitabı*, Cumhuriyet Kütüphanesi, İstanbul 1937.
4. BİLKAN, Ali Fuat, Şadi Aydın, *Sebk-i Hindi ve Türk Edebiyatındaki Hint Tarzı*, 3F Yay., İstanbul 2007, s.140-147.
5. COŞKUN, Menderes, Ali İhsan Öbek, Yavuz Bayram, *Gazel Şerhleri*, Kesit Yay., İstanbul 2011, s. 178-186.[Bu kitapta Nef'inin bir gazeli Menderes Çoşkun tarafından şerh edilmiştir.]
6. DİLMEN, İbrahim Necmi, *Tarih-i Edebiyat Dersleri*, C. 1, Matbaa-i Amire, İstanbul 1338, s. 135-140.
7. ERGUN, Saadettin Nüzhet, *Tanzimat'a Kadar Muhtasar Türk Edebiyatı Tarih ve Nümuneleri*, Sühulet Kütüphanesi, İstanbul 1931.
8. GİBB, E.J.W.A., *History of Ottoman Poetry*, C. 3, London 1904, s. 252.
9. HAMMER-PURGSTALL, Josep Van, *Geschichte Der Osmanischen Dichtung*, C. 3, Pest 1837, s. 234-241.
10. İSEN, Mustafa [vd...], *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*, Grafiker Yayınları, Ankara 2002, s. 108-121.
11. KOCATÜRK, Vasfi Mahir, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Edebiyat Yayınevi, Ankara 1964, s. 436-444.
12. MENGİ, Mine, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Akçağ Yay., Ankara 2000, s. 183-186.
13. Nâimâ, *Tarih*, C. 3, İstanbul 1280, s. 222-224
14. Nusret Efendi, *Tarihçe-i Erzurum (Yahud Hemşehrilere Armağan)*, Ali Şükrü Matbaası, İstanbul, 1338.
15. Rıfat Efendi, *Lugat-it-Tarihiyye ve Coğrafiyye*, C. 7, s. 88.
16. Süleyman Fehmi, *Edebiyat*, Hilal Matbaası, İstanbul 1325.
17. Şahabeddin Süleyman, *Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniye*, Sancakçıyan Matbaası, İstanbul 1328, s. 138-153.
18. ŞENTÜRK, Ahmet Atilla – Kartal, Ahmet, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergah Yayınları, İstanbul 2010, s. 428-432.
19. Tahirü'l-Mevlevi, *Edebiyat Tarihimize Manzum Bir Muhtıra*, İstanbul 1931, s. 74-77.
20. Yeni Rehber Ansiklopedisi, "Nef'i", C. 15, İstanbul 1994, s. 168-169.
21. YÖNTEM, Ali Canip, *Edebiyat*, Kanaat Kitabevi, İstanbul 1943, s. 225-234.
22. YÜCEL, Hasan Ali, *Türk Edebiyatına Toplu Bir Bakış*, Remzi Yayınevi, İstanbul 1932.
23. Ziya Paşa, *Harabat I*, Matbaa-i Amire, İstanbul 1291.

KAYNAKÇA

- AKKUŞ, Metin, (1991), **Nef'i Sanatı ve Türkçe Dîvânı (İnceleme-Karşılaştırmalı Metin)**, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum.
- AKKUŞ, Metin, **Hicvin Ankaları Siham-ı Kaza (İnceleme-Karşılaştırmalı Seçme Metinler)**, Akçağ Yay., Ankara 1998
- CUNBUR, Müjgan, **Fuzuli Hakkında Bir Bibliyografya Denemesi**, Maarif Basımevi, İstanbul 1956.

-
- ÇAKIR, Müjgan, “Kıyafetnameler Hakkında Bir Bibliyografya Denemesi”, **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, C:5/S:9 (2007), 333-350.
- ÇALIŞKAN, Adem, “Halit Fahri Ozansoy Bibliyografyası”, **ODÜ Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi**, C:3/S:6 (2012), s. 22-24
- GIYNAŞ, Kamil Ali, “Şiir Mecmuaları Hakkında Yapılan Çalışmalar Bibliyografyası”, **Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi** S:25 (2011), s. 245-260.
- KONCU, Hanife, “Yusuf u Züleyha Bibliyografyası”, **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, C:5/S:10 (2007) s. 617-630.
- KONCU, Hanife, “Leyla ve Mecnun Bibliyografyası”, **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, C:5/S:10 (2007), s. 597-615.
- OCAK, Fatma Tulga, “Nef’î ve Eski Türk Edebiyatımızdaki Yeri”, (Ed. Mehmet Çavuşoğlu), **Ölümünün Üçyüzdüncü Yılında Nef’î**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 1991, s. 17.
- SİNAN, Betül, “Necati Bey ve Şeyh Galip Literatürü”, **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, C:5/S:10 (2007), s. 565-586.
- TEKİN, Mustafa, “Mevlana Bibliyografyası”, **İSTEM**, S:10 (2007), s. 345-398.
- TIĞLI, Fatih, “Klasik Türk Edebiyatında Şehrengiz Çalışmaları Hakkında Bibliyografya Denemesi”, **Turkish Studies**, V: 2/4 (2007), s. 763-770.
- TÜLÜCÜ, Süleyman, “Şeyh Galip Hakkında Bazı Bibliyografik Notlar”, **Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, S:36 (2011), s. 253-263.